

### Kursuse sisu ja taotlused

Kursuse „Kirjandusteose analüüs ja tõlgendamine“ eesmärk on selgitada õpilastele kirjanduse kui sõnakunsti olemust, näidata, kuidas kasutatakse keelevahendeid tekstide loomiseks. Kursuse vältel tegelevad õpilased kirjandustekstide tõlgendamisega, keskendudes ilukirjanduse poeetika tundmaõppimisele, kujundlikkuse mõistmisele.

Loetud proosa- ja luuletekstide analüüsimine ning tõlgendamine toetub poeetika mõistevaramule, mille teoreetiline tundmine pole eesmärk omaette. Esmatähtis on tegeleda tekstisiseste tasandite (fiktsionaalne maailm, narratiiv, kujundisüsteem jm) analüüsiga, millelt liigutakse tekstivälise tasandite (kultuurilooline taust, autori tähtsus, teose vastuvõtt jm) vaatluseni. Ratsionaalsete, s.o teadmiste suunatud taotluste kõrval tuleb õpetuses esile tõsta kognitiivseid, s.o tunnetusele suunatud taotlusi. Kursuse käigus omandab õpilane tekstianalüüsi võttestiku, mida laiendavalt ja süvendavalt kasutab ka järgmiste kursuste käigus.

Õppeprotsessi kirjeldus hõlmab ainesisu 30 tunni ulatuses, sisaldades kolmest kohustuslikust proosateosest ka kahe (Gailiti novelli „Viimne romantik“ ja elulooraamatu) käsitlemise kirjeldust. Kolmanda pikema teose käsitlemiseks on planeeritud viis tundi, kuid õpetaja võib õpeks planeeritud aega ka muul moel jagada. Õppeprotsessi kirjelduses on esitatud näidisõppetegevusi ja arutlusteemasid, mis toetavad õpet ja õpitulemuste saavutamist. Arutlusteemade eesmärk on ärgitada diskussiooni kirjanduse olemuse ja ilmingute üle. Käsitletavat tekstid ja autorid (vt autorite avatud loendit ainekavast) ning sobiva teemade järjekorra ning mahu kavandab õpetaja, oluline on vastavate lähenemisviiside (autori-, lugeja- ja tekstikeskne) rakendamine ning õppesisu teemade käsitlemine lõiminguks vaadeldava teosega.

Õppeprotsessi kirjelduses on metoodilised soovitusel esitatud üksikõpilase vaatepunktist, kuid õppe organiseerimisel tuleks rakendada nii üksi-, paaris- kui ka rühmatöövõtteid. Soovitatav on kasutada aktiivõppemeetodeid, et õpilane oleks aktiivne õppeprotsessis osaleja: loeks ja kirjutaks süvenenult, analüüsiks ja arutleks, lahendaks probleemülesandeid, seoks uut, õpitavat olemasolevate teadmiste, oskuste ja kogemustega. Teabe otsimiseks, eri liiki tekstide lugemiseks ja loomiseks, audiovisuaalse info jälgimiseks kasutatakse digivahendeid, koostöök ka ühistöökeskkondi.

Õpilase ainealaseid teadmisi ja oskusi võrreldakse õpilase õppe aluseks olevas ainekavas toodud oodatavate õpitulemustega ja tema õppele püstitatud eesmärkidega. Hindamise alus on põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (09.06.2010, § 29 ja 30), gümnaasiumi riiklik õppekava (01.09.2014, § 15–18) ja kooli õppekava.

Hindamise abimaterjale:

Tartu Ülikooli haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskuse veebileht „Õppimist toetav hindamine“ –

[https://6ppimisttoetavhindamine.wordpress.com/;](https://6ppimisttoetavhindamine.wordpress.com/)

M. Jürimäe, A. Kärner, L. Tiisvelt „Kujundav hindamine kui õppimist toetav hindamine“ –

[http://www.curriculum.ut.ee/sites/default/files/ht/oppimist\\_toetav\\_hindamine\\_kokkui.pdf;](http://www.curriculum.ut.ee/sites/default/files/ht/oppimist_toetav_hindamine_kokkui.pdf)

Andrus Org, „Kujundav hindamine kirjanduse õpetamisel“ – <http://oppekava.innove.ee/kujundav-hindamine-kirjanduse-opetamisel/>

Õppeprotsessi kirjeldus koosneb järgmistest osadest: üldpädevuste kujundamine kirjandustunnis, kursuse õpitulemused, õppesisu (teema, põhimõisted, õppetegevusi ja meetoodilisi soovitusi, lõiming, soovitatavaid digimaterjale).

### **Üldpädevuste kujundamine kirjandustunnis**

**Kultuuri- ja väärtuspädevus.** Ilukirjandus- jt tekstide eesmärgistatud lugemine ja analüüs, arutlemine loetu üle ja omaloominguline töö aitab tajuda, analüüsida ja väärtustada oma seotust teiste inimestega, ühiskonnaga, loodusega, oma ja teiste maade ja rahvaste kultuuripärandiga ning nüüdiskultuuri sündmustega; väärtustada kunsti ja loomingut ning kujundada ilumeelt; hinnata üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi, väärtustada inimlikku, kultuurilist ja looduslikku mitmekesisust; teadvustada oma väärtushinnanguid ja arvestada nendega otsuste langetamisel; olla salliv ja koostööaldis ning panustada ühiste eesmärkide saavutamisse. Kirjandus aitab arendada suutlikkust hinnata inimsuhteid ja tegevusi üldkehtivate moraalinormide ja eetika seisukohast.

**Sotsiaalne ja kodanikupädevus.** Sotsiaalseid oskusi arendavad kõik kirjandustunnis koostöös sooritatud ülesanded, need aitavad toimida aktiivse, teadliku, abivalmi ja vastutustundliku õppijana, arvestades eri suhtlusviise ja sh suhtluskeskkondade reegleid. Eri liiki tekstide lugemine ja analüüs aitab näha ühiskondlikku mitmekesisust, arutleda inimõiguste, religioonide ja rahvaste omapära ja väärtushinnangute erinevuse üle, õpetab märkama probleeme ja nägema nende lahendusteid, õpetab vastutust ühiskonnaliikmena. Eri ajastuid ja ühiskonnaelu kajastavate tekstide lugemine ning tõlgendamine toetab ka sotsiaalse sidususe kujunemist.

**Enesemääratluspädevus.** Kirjandusteose tegelase analüüs võimaldab õpilasel nt arutleda inimeste nõrkade ja tugevate külgede üle, näha seoseid võimete ja võimaluste vahel, märgata probleeme ja pakkuda neile lahendusi. Kirjandusteose analüüs annab hea võimaluse suhestuda kujutatuga, analüüsida iseenda käitumist eri olukordades ja inimsuhetes, annab võimaluse määratleda enda loovvõimeid ja hinnata ennast eri liiki tekstide lugeja ja loojana.

**Õpipädevus.** Kirjandustunnis areneb õpilaste suutlikkus organiseerida oma tööd nii ükski, paaris kui rühmas töötades, nad õpivad kasutama eri teabeallikaid, õpistrateegiaid ning õpitut erinevates olukordades ja probleeme lahendades. Kirjandustunnis õpitakse ümbritsevat tekstilist mitmekesisust tundma ja eri liike tekste looma.

**Suhtluspädevus.** Kirjandustunnis areneb suutlikkus ennast selgelt, asjakohaselt ja viisakalt nii suuliselt kui kirjalikult väljendada, oma seisukohti esitada ja põhjendada.

**Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus.** Kirjandustunnis loetud tekstid, kirjutatud arutlused ja peetud diskussioonid aitavad mõista loodusteaduste ja tehnoloogia tähtsust ning mõju igapäevaelule, loodusele ja ühiskonnale; mõista teaduse ja tehnoloogiaga seotud piiranguid ja riske.

**Ettevõtlikkuspädevus.** Kirjandustunnis on võimalik eri liiki ülesandeid sooritades olla loov ja algatusvõimeline, arendada ja hinnata oma ja teiste ideid; kasutada eri elu- ja tegevusvaldkondades omandatud teadmisi ja oskusi, planeerida oma tööd, näidata algatusvõimet ja vastutada tulemuste eest.

**Digipädevus.** Kirjandustunnis areneb õpilaste suutlikkus kasutada kiiresti uuenevat digitehnoloogiat; areneb oskus leida, kriitiliselt hinnata ja säilitada vajalikku teavet. Õpilasel on võimalik osaleda digitaalses sisuloomes, sh tekstide, piltide, multimeediumide loomisel ja kasutamisel; kasutada probleemilahenduseks sobivaid digivahendeid ja võtteid, suhelda ja teha koostööd eri digikeskkondades; olla teadlik digikeskkonna ohtudest ning osata kaitsta oma privaatsust, isikuandmeid ja digitaalset identiteeti; järgida digikeskkonnas samu moraalil- ja väärtuspõhimõtteid nagu igapäevaelus. (Vt ka Digipädevus õppekavades ja ülesanded digipädevuse kujundamiseks. Innove.

<http://oppekava.innove.ee/digipadevus-oppekavades/>; Digivõimalused õppimises ja õpetamises“. Tartu Ülikooli haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskus 2014. – <http://www.curriculum.ut.ee/et/opetajalekoolile/konverents-05-11-2014>)

**Abiks:**

„Üldpädevuste kujundamisest aineõpetuses“ Tallinna Ülikool. 2016 Koostaja-toimetaja Merilin Aruvee. [https://issuu.com/oliverhainsalu/docs/ldpdevused\\_korrektuuriga-viimane\\_13](https://issuu.com/oliverhainsalu/docs/ldpdevused_korrektuuriga-viimane_13)

**Kursuse õpitulemused**

**Kursuse lõpus õpilane:**

- 1) õpilane on tutvunud vähemalt kolme kirjaniku loomingulooga, mõistab nende loomingu tähtsust kultuuri- ja kirjandusloos ning iseloomustab autorite stiili.
- 2) õpilane analüüsib ja tõlgendab loetud proosateoste sisu- ja vormivõtteid: nimetab teema, sõnastab probleemi ning peamõtte, iseloomustab tegevusaega ja -kohta, jutustaja vaatepunkti, tegelaste suhteid, olustikku, sündmustikku ning kompositsiooni.
- 3) õpilane analüüsib ja tõlgendab loetud luuletuste sisu ja vormivõtteid: nimetab teema ning põhimotiivid, iseloomustab vaatepunkti, kujundi- ja keelekasutust, riimi, rütmi ja salmilisust, kirjeldab meeleolu ning sõnastab mõtte.
- 4) õpilane on läbi lugenud ja analüüsinud vähemalt kolm pikemat proosateost, lisaks novelle eesti ja välisautoritelt ning ühe eesti autori luulekogu.

**1. ÕPPESISU. Autori-, teksti- ja lugejakeskne vaatenurk kirjandusele. Eepika. Proosa. Lüürika. Luule. (1 tund)**

**Põhimõisted:** autori-, teksti- ja lugejakeskne vaatenurk, eepika, proosa, lüürika, luule

**Õppetegevusi ja metoodilisi soovitusi**

Õppetegevuse käigus õpilane

- osaleb õpetaja juhitud arutelus kirjanduse olemusest, autori-, teksti- ja lugejakesksest tõlgendusest, täidab mõistekaardi, konspekterib või teeb muul moel kokkuvõtte;
- meenutab põhikoolis õpitud ilukirjanduse põhiliike ja žanreid;
- kuulab õpetaja valitud lõike TÜ rahvusteaduste loengusarja Arne Merilai ja Mart Velskeri loengust „Ühendväljateooria ahvatlused /Kirjandusloo vajadused“, mõtleb kaasa, avaldab arvamust;
- meenutab põhikoolis loetut ja analüüsib ennast kui lugejat;
- mõtleb selle üle, kuidas põhikooli kirjandustunnis loetut tõlgendati (autori-, teose- või lugejakeskselt), põhjendab oma seisukohti.

**Arutlusteemasid**

Kirjandus kui inimkonna ja tema kultuuri peegelpilt.

Kirjanduse roll ja tähtsus ühiskonnas eri ajastutel ja kultuurides.

Ajaülesed probleemid, laiahaardeline ja mitmekülgne elu- ja inimesekujutus.

**Lõiming**

**Kunstiained:** kultuuripärandi väärtustamine ja tundmine.

<p><b>Sotsiaalsed:</b> maailmapildi ja kultuuriliste tõekspidamiste kujunemine, kultuuri arengu põhijoonte mõistmine, väärtushoiakute kujunemine ja kõlblusküsimustega tegelemine.</p> <p><b>Eesti keel:</b> kuulamine, kõnelemine, kokkuvõtte koostamine, sõnavaratöö, argumenteerimine.</p>
<p><b>Soovitavaid digimaterjale</b></p> <p><b>Õppematerjal</b></p> <p>Ellen Aunin 2013. Ilukirjandus kui kunst. – <a href="http://www.eope.khk.ee/ek/2013/ilukirjandus_kui_kunst/index.html">http://www.eope.khk.ee/ek/2013/ilukirjandus_kui_kunst/index.html</a></p> <p>Sirje Nootre. Ilukirjanduse põhiliigid ja žanrid. – <a );"="" href="http://learningapps.org/watch?v=pxrppbdu301">http://learningapps.org/watch?v=pxrppbdu301");</a></p> <p><b>Audiovideo</b></p> <p>Arne Merilai ja Mart Velskeri loeng „Ühendväljateooria ahvatlused / Kirjandusloo vajadused“. TÜ rahvusteaduste loengusari. – <a href="http://www.utv.ee/naita?id=19274">http://www.utv.ee/naita?id=19274</a></p> <p><b>Tekst</b></p> <p>Tiit Hennoste. „Hüpped modernismi poole“ jt loengud Vikerkaares. – <a href="http://www.vikerkaar.ee/?s=Tiit+Hennoste&amp;search-where=2">http://www.vikerkaar.ee/?s=Tiit+Hennoste&amp;search-where=2</a></p>
<p><b>2. ÕPPESISU. Lugejakeskne vaatenurk kirjandusele. Kirjandusteose ja lugeja suhe. Lugejaoskused. Tegelik lugeja: tema isiklik elukogemus, põlvkondlik või sotsiaal-kultuuriline kuuluvus. Tekstisisesed lüngad ja lugeja kujutlusvõime. Lugeja ootused. Lugemismuljed. Lugemisnauding. Lemmikraamat. Lugeja mõjutamine: stereotüübid, argumentatsioon, arhetüübid, koomika. (1 tund)</b></p>
<p><b>Põhimõisted:</b> retseptatsioon, lugemismudel, ellips, stereotüüp, argumentatsioon, arhetüüp, koomika</p>
<p><b>Õppetegevusi ja metoodilisi soovitusi</b></p> <p>Õppetegevuse käigus õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• loeb õppekirjandust ja/või kuulab õpetaja seletusi ning osaleb arutelus;</li> <li>• koostab koos klassikaaslastega rühmas nimekirja raamatutest, mis on olulised lastekirjanduse ja eesti rahvuskirjanduse teosed, leides üheskoos iga teose puhul kolm põhjust, miks see peaks kuuluma eesti kirjanduse kullafondi; igaüks nimetab oma lemmikraamatu;</li> <li>• tutvub õpetaja juhendamisel lugemisteemaliste veebilehtedega;</li> <li>• koostab koos rühmakaaslastega rühma kirjandusblogi vm veebipõhise lugemiskeskonna.</li> </ul> <p><b>Arutlusteemasid</b></p> <p>Lugejakeskne vaatenurk kirjandusele.</p> <p>Tekstid meie ümber.</p> <p>Teos ja tähenduste paljusus.</p> <p>Mälu ja/või loomingu osa isikute- ja kultuuridevahelises kommunikatsioonis.</p> <p>Kunstiteose lüngad ja nende täitmine.</p> <p>Arhetüübid ja teksti tähendustasand; arhetüüpsed teemad, tegelastüübid, hingeseisundid, kujutuspildid, väljendid, rändmotiivid ja arhetüüpsed sümbolid on eri kultuurides.</p> <p>Stereotüübid ja koomika teose tähenduse loomisel.</p>
<p><b>Lõiming</b></p> <p><b>Kunstiained:</b> lugeja ja lugemise kujutamine kunstis. Pilt ja muusika kui tekstid, loomise vahendid.</p>

**Sotsiaalsained:** ajaloosündmuste ja arengu mõistmine, ühiskonnaelus ja inimsuhetes orienteerumine, väärtushoiakute kujunemine ja kõlblusküsimustega tegelemine, arutlusoskuse, info otsimise, tõlgendamise ja kasutamise oskuse areng.

**Loodusained:** arhetüüpsed loodusega seotud teemad, motiivid, sümbolid jm. Looduskirjeldus.

**Eesti keel:** keelise suhtluse oskuste ja vilumuste arendamine, mõtete, tunnete suuline ja kirjalik väljendamine.

### Soovitatavaid digimaterjale

#### Veebileht

Apollo Facebook. – <https://et-ee.facebook.com/apolloraamatud>

Rahva Raamatu Facebook. – <https://www.facebook.com/rahvaraamat>; blogi „Kohustuslikult vabatahtlik kirjandus“ – <http://lugemine.blogspot.com/>

Tallinna keskraamatukogu kirjandusblogi. – <https://lugemiselamused.wordpress.com/>

Rahvusraamatukogu kirjanduse ja keele ajaveeb. –

<http://kirjandusjakeel.blogspot.com/search/label/EESTI%20KIRJANDUS>

Kadri Tüüri valik eesti kirjandusblogidest. – <http://www.sirp.ee/s1-artiklid/c7-kirjandus/kadri-tueueri-valik-eesti-kirjandusblogidest/>

#### Õppematerjal

Ellen Aunin 2013. Ilukirjandus kui kunst. – [http://www.eope.khk.ee/ek/2013/ilukirjandus\\_kui\\_kunst/index.html](http://www.eope.khk.ee/ek/2013/ilukirjandus_kui_kunst/index.html)

#### Audiovideo

ETV Kirjandusministeerium. –

<https://www.facebook.com/kirjandusministeerium/videos/vb.372344069504321/383588781713183/?type=2&theater>

**3. ÕPPESISU. Autorikeskne vaatenurk kirjandusele. Autori ja teose seosed, elu- ja loominguloolisus. Autori maailmavaade, selle kujunemine konkreetseis ühiskondlikes oludes ja avaldumine tema teostes. Autori koht ajastus, rahvuskirjanduses. Tekstikeskne vaatenurk kirjandusele. (3 tundi)**

**Põhimõisted:** motiiv, moto, elu- ja loominguloolisus

### Õppetegevusi ja metoodilisi soovitusi

Õppetegevuse käigus õpilane

- loeb, kuulab ja tõlgendab Betti Alveri luuletust „Korallid Emajões“ ja Heiti Talviku luuletust „Võlg“;
- leiab koostöös luuletuste kesksed motiivid ja seletab, kuidas luuletust mõistab;
- tutvub õpikute, teatmeteoste või internetimaterjalide põhjal Betti Alveri ja Heiti Talviku elulooga;
- töötab rühmas, kus rühmaliikmed jagavad ülesanded ja koostavad ühistööna mõlema kirjaniku kohta ühise elu- ja loominguloolise ajatelje, esitavad oma töö klassikaaslastele;
- osaleb õpetaja juhitud kokkuvõtvas arutelus Alveri ja Talviku loomingu ja neis väljenduvate aja-, kultuuri- ja elulooliste seoste üle;
- kirjutab arutleva teksti luuletaja loomingu, lähtudes autorikesksest tõlgendusest;
- valib oma tööle sobiva moto.

### Arutlusteemasid

Miks on kirjaniku eluga tutvumine põnev ja teinekord ka vajalik?

Missuguseid seoseid luuakse sageli luuletaja ja tema loomingu vahel, kas seostamine on õigustatud ja vajalik?

Missuguste kirjanike elu- ja loomingulugu on sulle põhikoolis õpitust kõige paremini meelde jäänud?

Kas sa oled ise otsinud mõne kirjaniku kohta lugemismaterjali, sest teos on sind huvituma pannud ka kirjanikust?

Kas autobiograafiliste joonte märkamata jätmine muudab teose kuidagi ebahuvitavamaks, mõistetamatumaks?

Kuidas mõjutab (kömu)meedia autorikeskset kirjanduskäsitust?

### Lõiming

**Kunstiained:** luule ja muusika.

**Sotsiaalsained:** ajalooündmiste mõju kultuuri- ja isikuloos; ajaülesed väärtused.

**Loodusained:** looduskirjeldus luules; looduse märgiline tähendus.

**Eesti keel:** keelelise suhtluse oskuste ja vilumuste arendamine, mõtete, tunnete suuline ja kirjalik väljendamine.

**Infotehnoloogia:** infootsing veebist, veebipõhiste ühistöövahendite kasutamine, vastuse vormistamine ja esitamine; veebiturvalisus.

### Soovitavaid digimaterjale

#### Veebileht

Kirjanikemuuseumid – <http://www.kirjanikemuuseumid.ee/>

Betti Alveri muuseum – <http://www.bettimuuseum.eu/>

Kreutzwaldi sajand. Eesti kultuurilooline veeb. –

[http://krzwlive.kirmus.ee/et/lisamaterjalid/ajatelje\\_materjalid?table=Persons](http://krzwlive.kirmus.ee/et/lisamaterjalid/ajatelje_materjalid?table=Persons)

Tartu ilukirjanduses. Tartu Oskar Lutsu nimeline linnaraamatukogu. –

<http://teele.luts.ee/index.php?q=node/183>

#### Õppematerjal

Ajatelg. – <http://koolielu.ee/tools/?tag=ajatelg>

#### Audio

Betti Alver. Korallid Emajões. Laulab Kärt Tomingas. – <https://www.youtube.com/watch?v=1aQJhg-CIKQ>

Ajalootund. Arbujad. Õpilastöö. – <https://www.youtube.com/watch?v=u31rlqXyU8c>

Betti Alver „Võlg“. ERR 1985. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/korallid-emajoes-korallid-emajoes-betti-alveri-luulet-volg>

Väike luulesaade. Luuletusi kogust „Korallid Emajões“. –

<https://arhiiv.err.ee/otsi/motiivi%20s%C3%BCnd%20ja%20r%C3%A4nd%20alver>

#### Audiovideo

Betti Alver. Korallid Emajões. Loeb Katarina Unt. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/100-luuleparli-korallid-emajoes-betti-alver-loeb-katariina-unt>

Üks pilk Betti Alverile. Telefilm 1988. – <http://arhiiv.err.ee/vaata/uks-pilk-betti-alverile>

Mu hingusest sulab hang. Heiti Talvik. Traagilised aastad 1939-1947. ERR 1994. –

<https://arhiiv.err.ee/vaata/mu-hingusest-sulab-hang-heiti-talvik>

Must lagi. Animeeritud luulekassett. Eesti Joonisfilm 2007. Esimene film: Heiti Talvik, „Sügiseleegia“, luuletaja Heiti Talvik loeb oma abikaasale, poetess Betty Alverile ette äsja valminud luuletust. –

<http://etv2.err.ee/v/85dcdadb-4b94-4979-aa50-53520a6d8bb0>

#### **Tekst**

Heiti Talviku luulekogu „Kohtupäev“. –

[http://krzwlive.kirmus.ee/et/lisamaterjalid/ajatelje\\_materjalid?item\\_id=366&table=Books&book\\_id=366&action=flash\\_gallery&html=1&hide\\_template=1](http://krzwlive.kirmus.ee/et/lisamaterjalid/ajatelje_materjalid?item_id=366&table=Books&book_id=366&action=flash_gallery&html=1&hide_template=1)

Heiti Talviku „Kohtupäeva“ loomingu taustast. Sõjaeelse Eesti esseistika ja kirjanduskriitika veebileht. -

<http://www.kirjandusarhiiv.net/?p=887>

Betti Alveri luulekogu „Tolm ja tuli“. –

[http://krzwlive.kirmus.ee/et/lisamaterjalid/ajatelje\\_materjalid?item\\_id=362&table=Books&book\\_id=362&action=flash\\_gallery&html=1&hide\\_template=1](http://krzwlive.kirmus.ee/et/lisamaterjalid/ajatelje_materjalid?item_id=362&table=Books&book_id=362&action=flash_gallery&html=1&hide_template=1)

Katrin Puik. Verbaalsest ironiast Heiti Talviku ja Betti Alveri luule näitel. Methis 2012. –

<http://www.eki.ee/km/puik/2011%20katrin%20puik%20methis.pdf>

Kristi Metste. Betti Alveri päevikuid lehitsedes. –

[http://www.arhiiv.ee/public/TUNA/Artiklid\\_Biblio/MetsteKristi\\_Betti\\_Alveri\\_TUNA2006\\_3.pdf](http://www.arhiiv.ee/public/TUNA/Artiklid_Biblio/MetsteKristi_Betti_Alveri_TUNA2006_3.pdf)

#### **4. ÕPPESISU. Autorikeskne vaatenurk kirjandusele. Kirjandus kui kirjaniku elu ja keskkonna peegeldus. Omaelulooline kirjutamine. (1 tund)**

**Põhimõisted:** autobiograafia, omaeluloolisus, memuaarid, päevik

#### **Õppetegevusi ja metoodilisi soovitusi**

Õppetegevuse käigus õpilane

- kuulab õpetaja seletust omaeluloolise kirjutamise kohta või loeb Jaan Krossi esseed „Omaeluloolisuse tüpologia katse“ vm teksti;
- markeerib tekstis olulise ja vastab õpetaja koostatud küsimustele;
- seletab mõisted *fiktionaalsus* ja *faktuaalsus*;
- tuletab õppekirjanduse või veebimaterjalide põhjal meelde ilukirjanduse põhiliikide ja žanrite tunnused;
- kirjutab üksi või koostöös teistega veebipõhiseid ühiskirjutamise vahendeid kasutades mõne eluseiga põhjal vabalt valitud žanris ilukirjandusliku loovtöö;
- kasutab veebisõnaraamatuid jm keeleabi Eesti Keele Instituudi e-keelenõu veebilehelt <http://kn.eki.ee/>;
- tagasiside saamiseks loeb oma töö pinginaabrile, rühmas või klassis ette.

#### **Arutlusteemasid**

Biograafia, autobiograafia ja memuaarid.

Jutustaja-mina ja kirjaniku seosed omaeluloolises teoses.

Väljamõeldu ja tegelikkuse vahekord teoses.

Ajastu ilmingud omaeluloolises kirjanduses.

#### **Lõiming**

**Kunstiained:** looja ja loodava seos; omaeluloolisuse näiteid kunstist, muusikast, teatrist jm.

**Sotsiaalained:** ajaloosündmuste mõju kultuuri- ja isikuloos; ajaülesed väärtused.

**Loodusained:** keskkonna mõju isikuloole ja selle väljendumine teoses.

**Eesti keel:** keelelise suhtluse oskuste ja vilumuste arendamine, mõtete, tunnete suuline ja kirjalik väljendamine.

**Infotehnoloogia:** infootsing veebist, veebipõhiste ühistöövahendite kasutamine, vastuse vormistamine ja esitamine; veebiturvalisus.

### Soovitavaid digimaterjale

#### Õppematerjal

Veebipõhiseid ühiskirjutamise vahendeid. – <https://titanpad.com/>;

<http://koolielu.ee/tools/read/176014>

#### Esitlus

Heily Soosaar. Elulookirjandus. – <https://prezi.com/oo2if-maiqje/elulookirjandus/>

#### Audio

Kultuurikaja. Mis on autobiograafia ja omaeluloolisus. Andre Gide'i elulooraamatust „Surra, et elada“ räägib autobiograafilisuse uurija Leena Kurvet-Käosaar. ERR 2006. –

<https://arhiiv.err.ee/vaata/kultuurikaja-kultuurikaja-13-05-2006>

#### Audiovideo

Arne Merilai, Mart Velsker 2014. Ühendväljateooria ahvatlused/Kirjandusloo vajadused. TÜ rahvusteaduste loengusari kirjandusajaloo vajalikkusest ja võimalustest; kirjanduse tõlgendusviiside paljususest, teose, autori, lugeja, maailma ja ajaloo, keele ning teiste tekstide vaatepunktist ja põimingust. – <http://www.uttv.ee/naita?id=19274>

#### Tekst

Jan Kaus 2009. Ilukirjandus ja elukirjandus. Vikerkaar nr 6. – <http://www.vikerkaar.ee/archives/11886>

Jaan Kross 2003. Omaeluloolisus ja alltekst. Tallinn, Eesti Keele Sihtasutus. Ei ole veebis kättesaadav.

Märt Väljataga 2009. Luule- ja pärsilugude eristus teoorias ja praktikas. -

<http://keeljakirjandus.eki.ee/401-410.pdf>

Leena Kurvet-Käosaar, Rutt Hinrikus. Omaelulookirjutus taasisesisesisvumisest nullindateni. Methis 2013.

– <https://ojs.utlib.ee/index.php/methis/article/viewFile/1004/974>

#### Bakalaureusetöö

Liana Allas 2014. Viivi Luige „Varjuteater“ ja Erik Tohvri „Peeglikillud“: kahe kirjandusteose võrdlev analüüs retseptiooni ja omaeluloolisuse taustal. –

[http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/42440/Liana%20Allas\\_BA.pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/42440/Liana%20Allas_BA.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

### 5. ÕPPESISU. Autori-, teose- ja lugejakeskne vaatenurk kirjandusele. Proosateksti analüüs ja tõlgendamine. Lugeja ootused. Lugemismuljed.

Analüüsitav teos: elulooraamat, nt Kristiina Ehin, „Paleontoloogi päevaraamat“; Mari Tarand, „Ajapildi sees“; Margit Mõistlik „Artur Alliksaare elust“; Sirje Kiin, „Marie Under. Elu ja luule“; „Betti Alver. Usutlused. Kirjad. Päevikukatked. Mälestused“, koost Enn Lillemets; „Voldemar Panso. Päevaraamat“, toim Ene Paaver; Rutt Hinrikus, „Kas sa Tammsaaret oled lugenud? Kirjanduslik eluloovestlus Helga Nõuga“; Paavo Kangur „Eriline Eri Klas“; Margo Vaino, Jaak Urmet, „Tühjad pihud. Gunnar Grapsi elu ja muusika“; Piret Mäeniit „Aleksi Turovski ja teised loomad“ vt. (3 tundi)

**Põhimõisted:** elulooraamat

### Õppetegevusi ja metoodilisi soovitusi

Õppetegevuse käigus õpilane

- otsib veebist teavet elulooraamatute kohta;
- osaleb raamatukogutunnis, st külastab raamatukogu, tutvub raamatute veebipõhiste



otsisüsteemidega ja kuulab raamatukogutöötaja soovitusi, et valida lugemiseks huvipakkuv väärtteos;

- loeb valitud raamatu läbi;
- teeb teosest tööjuhendi põhjal kokkuvõtte: teose pealkiri ja autor, ilmumisaeg, raamatu autori seos portreeritava; teose ülesehitus; olulised sündmused; huvitav teave portreeritava kohta (nt eesmärgid, iseloom, suhted, väärtused); teose olulised kõrvaltegelased; teose stiil (sõnakasutus ja lause eripära, kujundlikkus); illustratiivsete tsitaatide valimine ja valiku põhjendamine (nt väljendavad midagi olulist portreeritava, ühiskonna, inimsuhete, ideaalide, keskkonna vm kohta); oma lugemismuljest rääkimine (nt kas kirjutatu haaras kaasa, kas teos pani sind millegi üle sügavamalt mõtlema); portreeritava kohta veebipõhise lisateabe esitamine;
- kasutab kokkuvõtet tehes sobivaid veebipõhiseid vahendeid, nt veebitahvli – <http://koolielu.ee/tools/?tag=veebitahvel>, mõttekaarti – <https://koolielu.ee/tools/?tag=mõttekaart> vm;
- esitab kokkuvõtte klassile;
- hindab klassikaaslaste kokkuvõtte esitust.

### Lõiming

**Kõik ained:** kirjanike, kunstnike, teadlaste, heliloojate, lauljate, filmiloojate, näitlejate, sportlaste jt elust ajaloolis-biograafiliste või memuaarteoste lugemine, maailmapildi ja kultuuriliste tõekspidamiste kujunemine, ühiskonnaelus ja inimsuhetes orienteerumine, väärtushoiakute kujunemine, arutlusoskuse, info otsimise, tõlgendamise ja kasutamise oskuse areng.

### Soovitavaid digimaterjale

#### Hindamismudel

Sirje Nootre 2015. Elulooraamatu esitluse hindamine. –

<https://opetaja.edu.ee/hindamismudelid/index.php?tegevus=mudel&hmid=1814>

6. **ÕPPESISU. Tekstikeskne vaatenurk kirjandusele. Luuleteksti analüüs ja tõlgendamine. Luule ja lüürika olemus. Lüürika kui sisemine enesevaatlus, tunde või mõtte väljendus, mina avamine. Lüürilise mina vaatepunkt. Lüüriline eneseväljendus ja lüüriline kirjeldus. Luule kui värsskõne. Luuletuse sisu ja vorm (väljendus). Stroof. Refraän. Luuletus kui vormisidusalt väljendatud mõte. Temaatiline ühtsus ja kontrastipõhimõte. Luulekeele kujundlikkus. Luule musikaalsus: rütm (värsimõddud) ning riim (alg- ja lõppriim). Keeleluule. Stilistilised võtted: kõla-, kõne- ja lausekujudid. Koomiline stiil luules.**  
**Autoreid: Artur Alliksaar, Betti Alver, Contra, Andres Ehin, Ernst Enno, Doris Kareva, Kivisildnik, Ilmar Laaban, Kalju Lepik, Juhan Liiv, Viivi Luik, Valdur Mikita, Jürgen Rooste, Paul-Eerik Rummo, Hando Runnel, Karl Martin Sinijärv, Marie Under, Debora Vaarandi, Juhan Viiding, Henrik Visnapuu jt. (5 tundi)**

**Põhimõisted:** allegooria, anagramm, ellips, epiteet, huumor, isikustamine, kalambuur, keeleluule, luule, lüürika, lüüriline mina, metafoor, metonüümia, piltluule, refrään, retooriline küsimus, riim, rütm, siire, stroof, sümbol, võrdlus, värsimõõt

### Õppetegevusi ja metoodilisi soovitusi

Õppetegevuse käigus õpilane

- loeb, kuulab ja esitab luuletusi;
- sõnastab luuletuse teema, põhimotiivid ja mõtte, iseloomustab lüürilise mina vaatepunkti, kirjeldab luuletuse meeleolu;
- analüüsib ja tõlgendab luuletuste sisu ja vormivõtteid: rütmi, riimi, kujundi- ja keelekasutust;
- valib ja kasutab tsitaate, seletab nende sisu;
- võrdleb ühe või mitme autori luuletusi;
- kirjutab analoogia põhjal luuletuse (nt Laabani „Autoportree“ eeskujul);
- kirjutab valitud teemast lähtuvaid eri žanris luuletusi (nt haiku, anagrammi, limeriku, teemantluuletuse, juhuluuletuse või vabavärsilise luuletuse).

Õpilane loeb läbi ühe luulekogu, mille käsitlemiseks võib kasutada järgmisi ülesandeid ja küsimusi, mida saab klassile sobivalt kohandada.

- Leia luulekogu autori kohta elu- ja loominguloolisi andmeid.
- Ennusta, millest luuletused kõnelevad, milliseid tundeid vahendavad.
- Millised on sinu esmamuljed luulekogu lugedes?
- Milline luuletus köitis, milline mõte või tunne jäi meelde?
- Nimeta luuletuste teemasid, mille kohta autor vahendab oma mõtteid ja tundeid.
- Millisena näeb autor inimsuhteid, armastust, elu mõtet, igapäevaelu, aega, loodust jne?
- Milline on kõige tõsisem/naljaka, igavam/põnevam, mõistetavam/arusaamatum, mustvalgem/värvilisem, vaiksem/helilisem luuletus?
- Leia mõni luuletus, mis teemalt või meeleolult haakub mõne sinu elu episoodiga.
- Milliseid lüürilisi isikuid luuletustes täheldad? Milline on luuletuste vaatepunkt?
- Leia luuletustest antonüüme ja sünonüüme, tsitaatsõnu ja kõnekeelt, vananenud ja harvaesinevaid keelendeid.
- Milliseid sõnaliike armastab autor kasutada? Tee analüüs kahe luuletuse põhjal.
- Millised kujundid, motiivid või väljendid luuletustes korduvad?
- Sõnastada kesksete kujundite (sümbolite, metafooride) tähendus.
- Leia luuletustest epiteete, võrdlusi, isikustamisi, metafoore.
- Koosta autori kujundeid või motiive kasutades luuletus.
- Kas täheldad luuletustes hääliku- ja kõlamängu, sõna- ja lausemängu? Too näiteid.
- Milline on luuletuste riim ja rütm, vorm ja graafika?
- Õpi 3–5 luuletust lodusalt esitama. Õpi üks luuletus pähe.
- Uuri järele, kas mõni luuletustest on ka viisistatud? Kes on laulu autor või esitaja?
- Vali välja kaks kõige rohkem meeldinud luuletust, illustreeri need käsitsi või kujunda arvutil.
- Tutvusta luulekogu kaaslasele. Anna luulekogule kokkuvõttev, põhjendatud hinnang.

**Luuleõpetustundide tüüpe**, mida võib soovi korral kombineerida:

- tekstide lugemis- ja deklamatsioonitunnid – esteetilis-emotsionaalne lähenemine;
- tekstide (võrdleva) analüüsi ja tõlgendusega tegelevad tunnid – tekstikeskne lähenemine („autori tekst“);
- teksti retseptsioonile keskendatud tunnid – lugejakeskne lähenemine („õpilase tekst“);
- luuleteoreetiliste mõistete omandamise tunnid – kirjandusteaduslik lähenemine;
- luulealaseid kirjutisi (teadusartikleid, arvustusi jm) vaatlevad tunnid – kriitikalooline lähenemine;
- luuletaja biograafia ja loomingule keskendatud tunnid – loomingulooline lähenemine;

- luule arengut (ajastud, voolud, meetodid, suunad, rühmitused, koolkonnad jne) käsitlevad tunnid – kirjanduslooline lähenemine;
- luule (haiku, vabavärsi, proosaluuletuse, soneti, luuleparoodia, limeriku, juhuluuletuse jms) kirjutamise tunnid – omaloominguline lähenemine.

### Lõiming

**Kunstiained:** laulutekstide kuulamine, nende sisu avamine; luuletuste illustreerimine või arvutil kujundamine, luuletustest inspireeritud maalimine; tegelassuhete või tegevuspaikade kaardi joonistamine; teose illustratsioonide analüüs; loomingu väärtustamine, loovvõimete, mõtte- ja tundemaailma arendamise kaudu oma identiteedi ja isikupärase maailmapildi loomine; kunstilise kujundi, autoripositsiooni ja sõnumi mõistmine.

**Loodusained:** loodusmotiivid kui keelelise kujundlikkuse alus.

**Sotsiaalained:** maailmapildi ja kultuuriliste tõekspidamiste kujunemine, ühiskonnaelus ja inimsuhetes orienteerumine, väärtushoiakute kujunemine ja kõlblusküsimustega tegelemine, arutlusoskuse, info otsimise, tõlgendamise ja kasutamise oskuse areng.

**Eesti keel:** stiilivahendite analüüs, keelelise suhtluse oskuste ja vilumuste arendamine, mõtete, tunnete väljendamine, luulekogu analüüsi esitamine.

### Soovitavaid digimaterjale

#### Õppematerjal

Nele Raat 2015. Luule animeerimine gümnaasiumi ja põhikooli III astme kunstitunni rikastajana. –

[http://animeeritudluule.weebly.com/uploads/2/7/6/0/27606253/nele\\_raat\\_ma\\_t%C3%B6%C3%B6\\_2015.pdf](http://animeeritudluule.weebly.com/uploads/2/7/6/0/27606253/nele_raat_ma_t%C3%B6%C3%B6_2015.pdf)

Luulekäsitus koolis. Helge Maripuu. EESi kevadpäevade ettekanne. Esitus. –

<http://www.eeselts.edu.ee/>

Kaisa Salm, Eliis Valdma, Linda Püssa, Eveli Torma. Luule kujundlikkus. –

<http://luulekujundlikkus.weebly.com/>

Anneli Mihkelev. Luuleanalüüs. – <https://www.tlu.ee/opmat/ek/luuleanalyys/index.html>

#### Audio

ERRi saatesarjad „Eesti luuletajad esitavad oma loomingut“. –

<https://arhiiv.err.ee/seeria/eesti-luuletajad-esitavad-oma-loomingut/kultuur/69>

Kirjanduse tähestik – <https://arhiiv.err.ee/seeria/kirjanduse-tahestik/kultuur/69>

Litter – <https://arhiiv.err.ee/seeria/litter/kultuur/69>

Luuleroom – <https://arhiiv.err.ee/seeria/luuleroom/kultuur/69>

Motiivi sünd ja ränd eesti luules. – <https://arhiiv.err.ee/seeria/motiivi-sund-ja-rand-eesti-luules/kultuur/69>

Jaan Kross. Luulest, intellektist ja muust. ERR 1964. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/luulest-intellektist-ja-muust>

#### Audiovideo

Sada luulepärlit. ERRi arhiiv. – <http://arhiiv.err.ee/otsi/100%20luulep%C3%A4rlid>

Luuletus. ERRi arhiiv. – <https://arhiiv.err.ee/seeria/luuletus/kultuur/31>

#### Tekst

Andrus Org 2010. Luuleteksti analüüs ja tõlgendus. – <http://oppekava.innove.ee/luuleteksti-analuus-ja-tolgendamise/>

Ivika Hein 2010. Kuidas lugeda luulekogu? – <http://oppekava.innove.ee/kuidas-lugeda-luulekogu/>

### 7. ÕPPESISU. Tekstikeskne vaatenurk kirjandusele. Proosateksti analüüs ja tõlgendamine.

**Sõnakunsteose sisu ja vormivõtted. Narratiiv, jutustamine ja kirjandusteose vaatepunkt. Teema, detail, motiiv. Teose probleemistik (küsimused) ning ideestik (vastused). Põhiidee. Tegelase analüüs: bioloogiline, psühholoogiline ja sotsiaalne aspekt. Tegelase suhe iseendaga, teiste tegelastega ning teda ümbritseva maailmaga. Mina- ja temajutustus, sisemonoloog, teadvuse vool. Peet Vallaku novell („Rahapada“, „Elu nullpunkt“, „Maanaine“ vm). (2 tundi)**

**Põhimõisted:** narratiiv: lugu (aeg, tegevuskoht, sündmused, tegelased: iseloom ja hoiakud, sotsiaalne positsioon, välimus, tegelase kujutamise kujundlik aspekt; tegelaskõne, suhtlemisstiil, sisemonoloog e sisekõne, teadvuse vool, sisekonflikt), tekst, jutustamine (vaatepunkt, mina- ja temajutustus); teema, detail, motiiv, probleem, juhtmõte, pealkiri

### Õppetegevusi ja metoodilisi soovitusi

Õppetegevuse käigus õpilane

- meenutab, millises eri vormis tekstide ja teostega (ka nt graafik, avaldus, bussiplaan; matemaatikaülesanne, reegel, valem; noodijoonestik, sümfoonia, hällilaul; maal, skulptuur jt) ta on kokku puutunud;
- arutleb teose sisu ja vormi, väljenduse ning sõnumi omavahelise seose üle;
- loeb novelli süvenenult läbi;
- analüüsib narratiivi: joonistab tegevusruumi skeemi, arutleb tegevusruumi, tegelaste jt loo elementide üle;
- sõnastab teose probleemistikust ja ideestikust tulenevad väited, teema ja peamõtte;
- kõneleb teose probleemidest, seal kujutatud väärtushoiakutest;
- analüüsib tegelast ja tegelaskõnet, leiab sisekõnet ajendava konflikti, arutleb sisekõne vajalikkuse üle;
- arutleb novelli teema, tegevuskoha, -aja, tegelaste, motiivide ja juhtmõtte üle;
- hindab novelli pealkirja sobivust;
- kirjutab arutleva teksti.

### Lõiming

**Kunstiained:** tegevusruumi joonistamine; teose illustratsioonide analüüs; kunstiteosele iseloomulik vorm ja sisu.

**Sotsiaalsained:** maailmapildi ja kultuuriliste tõekspidamiste kujunemine, ühiskonnaelus ja inimsuhetes orienteerumine, väärtushoiakute kujunemine ja kõlblusküsimustega tegelemine, arutlusoskuse, info otsimise, tõlgendamise ja kasutamise oskuse areng.

**Eesti keel:** süvalugemine, teksti analüüs, oma mõtete suuline väljendamine, põhjendatud seisukohtade esitamine, teose pealkirja ja sisu seoste hindamine, sõnavaratöö, arutleva teksti kirjutamine; suhtlemisstiilid: alistuv, kehtestav, agressiivne, manipuleeriv.

### Soovitatavaid digimaterjale

#### Veebileht

Sõjaeelse Eesti esseistika ja kirjanduskriitika. – <http://www.kirjandusarhiiv.net/?p=150>

#### Õppematerjal

Lindsalu, Elo. Novellianalüüs. Õpiobjekt. –

<http://www.tlu.ee/opmat/ek/Novellianalyys/novelliteooria.html>

#### Audio

<p>Sügisilmutus. Mati Undi kuuldemäng. Raadioteater 2014. – <a href="http://raadioteater.err.ee/raadioteater/kuuldemaeng/suegisilmutus">http://raadioteater.err.ee/raadioteater/kuuldemaeng/suegisilmutus</a></p> <p><b>Tekst</b></p> <p>Toomas Liiv 1974. Eesti novelliteooriast 1920-ndate aastate algul. – Keel ja Kirjandus, nr 10. (Digarist allalaetav)</p> <p>Toomas Liiv 1975. Novellist, novelliteooriast ja „Dekameronist“. – Keel ja Kirjandus, nr 9, lk 513–521. (Digarist allalaetav)</p> <p>Juhan Liivi maastikud. Mürileht. – <a href="http://www.muurileht.ee/juhan-liivi-maastikud/">http://www.muurileht.ee/juhan-liivi-maastikud/</a></p> <p>Andrus Org. Proosateksti analüüsi meetodeid. <b>(NB! – ei ole uues õppekava veebis kättesaadav! – <a href="http://www.oppekava.ee/index.php/G%C3%BCmnaasiumi_valdkonnaraamat_EESTI_KEEL_JA_KIRJANDUS">http://www.oppekava.ee/index.php/G%C3%BCmnaasiumi_valdkonnaraamat_EESTI_KEEL_JA_KIRJANDUS</a>)</b></p>
<p><b>8. ÕPPESISU. Tekstikeskne vaatenurk kirjandusele. Tegelase ja tegelastevaheliste suhete analüüs: tegelase suhe iseenda, teiste tegelaste ning teda ümbritseva maailmaga. Karakter ja tüüp. Detail. Jutustaja hoiak. Puänt. Teose stiil.</b></p> <p><b>Lugejakeskne vaatenurk kirjandusele. Kirjandusteose ja lugeja suhe. Lugeja ootused. Lugeja mõjutamine: stereotüübid, koomika. Ervin Õunapuu novell „Sepp“ vm. (2 tundi)</b></p>
<p><b>Põhimõisted:</b> tegelane (karakter ja tüüp), detail, tegelastevaheline konflikt, puänt, huumor, stiil</p>
<p><b>Õppetegevusi ja metoodilisi soovitusi</b></p> <p>Õppetegevuse käigus õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>● sõnastab enne lugemist enda kui lugeja ootused sisu ja tegelaste suhtes;</li> <li>● loeb novelli süvenenult läbi;</li> <li>● leiab tegelast iseloomustavaid detaile ja iseloomustab nende põhjal tegelast;</li> <li>● arutleb teose puändi üle, kommenteerib seda lugeja ja peategelase vaatepunktist;</li> <li>● analüüsib lugu kui tervikut, lähtudes eri meelte koosmõjust;</li> <li>● leiab tekstist koomika elemente;</li> <li>● selgitab loo allteksti;</li> <li>● tõlgendab tsitaate;</li> <li>● võrdleb enda kui lugeja ootusi ja tegelikku lugemismuljet.</li> </ul>
<p><b>Lõiming</b></p> <p><b>Kunstiained:</b> eri meeltega tajutavate detailide märkamine, kunstilise kujundi, autoripositsiooni ja sõnumi mõistmine.</p> <p><b>Looduasained:</b> loodusdetailid tegevuskoha kujutamisel.</p> <p><b>Sotsiaalsained:</b> inimsuhetes orienteerumine, väärtushoiakute kujunemine ja kõlblusküsimustega tegelemine, arutlusoskuse areng.</p> <p><b>Eesti keel:</b> süvalugemine, teksti analüüs ja tõlgendamine, oma mõtete suuline väljendamine, põhjendatud seisukohtade esitamine, sõnavaratöö.</p>
<p><b>Soovitavaid digimaterjale</b></p> <p><b>Audiovideo</b></p> <p>Tänavuse August Gailiti novelliauhinna pälviv Ervin Õunapuu. – <a href="http://kultuur.err.ee/v/kirjandus/sundmused/834fb34a-2360-4c49-8787-9e495f773737">http://kultuur.err.ee/v/kirjandus/sundmused/834fb34a-2360-4c49-8787-9e495f773737</a></p> <p><b>Audio</b></p>

9. **ÕPPESISU.** Tekstikeskne vaatenurk kirjandusele. Teose miljöo, aja- ning ruumikujutus. Tegelase analüüs: bioloogiline, psühholoogiline ja sotsiaalne aspekt. Tegelase suhe iseendaga, teiste tegelastega ning teda ümbritseva maailmaga. Kirjandusteose kompositsioon: looduskirjelduse, tegelase hingeseisundi ja tegevuse pingestumise kooskõla kujutamine. Tekstuaalne autor, jutustaja, tegelane, nende omavahelised suhted. Teose probleemistik (küsimused) ning ideestik (vastused). Põhiidee. Teose stiil.
- Jutustamine ja kirjandusteose vaatepunkt:** konkreetselt määratletav jutustaja, kõiketeadev jutustaja, autoripositsioon e tekstuaalne autor. Kujundlikkus (epiteet, võrdlus, metafoor) tegelase kujutamisel.
- Autorikeskne vaatenurk kirjandusele.** August Gailit. Autori ja teose seosed, elu- ja loominguloolisus. Autori maailmavaade, selle kujunemine konkreetsetes ühiskondlikes oludes ja avaldumine tema teostes. Autori koht ajastus, rahvuskirjanduses.
- Lugejakeskne vaatenurk kirjandusele.** Kirjandusteose ja lugeja suhe. Lugeja ootused. Teose sisu ja sõnumi ennustamine.
- August Gailiti novell „Viimne romantik“. (3 tundi)**

**Põhimõisted:** miljöo; looduskirjeldus; narratiiv: lugu (aeg, tegevuskoht, sündmused, tegelased: iseloom ja hoiakud, sotsiaalne positsioon, välimus, tegelase kujutamise kujundlik aspekt), tekst, jutustamine (vaatepunkt: konkreetselt määratletav jutustaja, kõiketeadev jutustaja, autoripositsioon e tekstuaalne autor); massipsühhoos, probleemistik, ideestik, põhiidee

### Õppetegevusi ja metoodilisi soovitusi

Õppetegevuse käigus õpilane

- loeb novelli süvenenult läbi;
- määratleb novelli tegevusaja, analüüsib pealkirja seost teose ajakujutusega;
- analüüsib tegelase kujutamist: tegelase suhet iseendaga (unistused, väärtushoiakud, eetilised sihid, hingeseisundid, püüdlused, romantiline maailmapilt jm), teiste tegelastega (tegelastevahelised suhted, nende areng, suhete keerukus; massipsühhoosi teke) ning teda ümbritseva maailmaga (vastandused);
- analüüsib teose tegelasi: inimlikud vourused ja pahed, väärtused ja puudused;
- leiab seoseid looduskirjelduse ja tegelase hingeseisundi ning tegevuse pingestumise kooskõla kujutamisel;
- leiab tekstist tegelast iseloomustavaid kujundeid;
- koostab kirjaniku elu- ja loominguloo kokkuvõtte, määratleb kirjaniku koha ajastus, rahvuskirjanduses;
- määratleb kirjandusteose vaatepunkti;
- sõnastab autoripositsiooni ehk tekstuaalse autori hoiaku;
- leiab seoseid teose ja autori vahel;
- kirjutab või koostab üksi või rühmas novelli kokkuvõtliku analüüsi, kasutades veebipõhiseid ühistöövahendeid.

### Lõiming

**Kunstiained:** loomingu väärtustamine, loovõimete, mõtte- ja tundemaailma arendamise kaudu oma identiteedi ja isikupärase maailmapildi loomine; kunstilise kujundi, autoripositsiooni ja sõnumi

mõistmine.

**Loodusained:** romantilise looduspildi tajumine, looduskirjelduse seos tegelase kujutamiseks.

**Eesti keel:** süvalugemine, teksti analüüs, oma mõtete suuline väljendamine, põhjendatud seisukohtade esitamine, kokkuvõtte koostamine, sõnavaratöö, arutleva teksti kirjutamine.

**Sotsiaalsed:** ajaloo sündmuste ja arengu mõistmine, ühiskonnaelus ja inimsuhetes orienteerumine, väärtushoiakute kujunemine ja kõlblusküsimustega tegelemine, arutlusoskuse, info otsimise, tõlgendamise ja kasutamise oskuse areng.

**Infotehnoloogia:** infootsing, veebipõhiste vahendite kasutamine, vastuse vormistamine; veebiturvalisus.

### Soovitavaid digimaterjale

#### Veebileht

Kuiksilla. August Gailiti sünnikodu. – <http://kuiksilla.weebly.com/>

August Gailit. – <http://gailit.weebly.com/index.html>

#### Audio

August Gailit. Keskkööprogramm. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/keskoopprogramm-keskoopprogramm-august-gailit>

#### Magistritöö

Eva-Liisa Mälksoo 2010. August Gailiti loomingu käsitlemise võimalusi koolis. –

[http://www.murre.ut.ee/arhiiv/naita\\_pilt.php?materjal=kasikiri&materjal\\_id=D1681&sari=D](http://www.murre.ut.ee/arhiiv/naita_pilt.php?materjal=kasikiri&materjal_id=D1681&sari=D)

**10. ÕPPESISU. Tekstikeskne vaatenurk kirjandusele. Lugu ja tekst. Kirjandusteose kompositsioon. Teose algus ja lõpp. Teose miljö, aja- ning ruumikujutus. Tegelasu suhe iseendaga, teiste tegelastega ning teda ümbritseva maailmaga. Mina- ja temajutustus. Teose stiil: maagiline realism, muinasjutulisus, kujundlikkus, huumor. Lugejakeskne vaatenurk kirjandusele. Lugeja ootused. Lugemismuljed. Mehis Heinsaare novell „Paap ja King-Mees“ vm. (2 tundi)**

**Põhimõisted:** narratiiv: lugu (aeg, tegevuskoht, sündmused, tegelased), tekst, jutustamine (vaatepunkt, raamjutustus, edasi- ja tagasivaated); maagiline realism, muinasjutt, huumor, kujundlikkus

### Õppetegevusi ja metoodilisi soovitusi

Õppetegevuse käigus õpilane

- kirjeldab enne lugemist tegelasi ja nendevahelisi seoseid või joonistab pildi;
- loeb teose süvenenult läbi;
- kirjeldab oma lugemismuljet;
- määratleb jutustaja ja vaatepunkti;
- analüüsib teose ajakujutust: leiab tekstist edasi- ja tagasivaateid, hindab nende osa teose poeetika loomisel;
- kehastub uurijaks, sõnastab uurimise eesmärgi ja hüpoteesi, koostab sündmustiku arengu ja tegelase kohta „teadusliku vaatluse“ ja kannab tulemusi tabelisse (vaatlusaeg, uuritava objekti muutumine, uurija tegevus, tema mõtted jm);
- leiab internetist kirjandus- või loodusmuuseumi kontaktid, kirjutab saateteksti ja vormistab e-kirja;
- analüüsib autori stiili;
- leiab sarnasusi Gailiti ja Heinsaare loomingus (nt rändamise teema, looduspildid, Gailit otsib

irreaalset, romantilist, unistuslikku, Heinsaar hajutab realistliku maailma, nihestab tavapärase elutunnetuse, realistlik põimub fantastilisega);

- kirjutab jutustuse, arutluse või kirjelduse.

### Lõiming

**Kunstiained:** tegelaste või tegelassuhete joonistamine; loomingu väärtustamise, loovvõimete, mõtte- ja tundemaailma arendamise kaudu oma identiteedi ja isikupärase maailmapildi loomine; kunstilise kujundi ja autori stiili mõistmine.

**Loodusained:** looduse osa teose tegelase ja tegevuskohtade kujutamisel, info otsimine ja kasutamine.

**Sotsiaalained:** inimsuhetes orienteerumine, väärtushoiakute kujunemine, arutlusoskuse, info otsimise, tõlgendamise ja kasutamise oskuse areng.

**Eesti keel:** süvalugemine, teksti analüüs, oma mõtete suuline väljendamine, põhjendatud seisukohtade esitamine, sõnavaratöö, e-kirja ja saateteksti kirjutamine ja vormistamine.

**Infotehnoloogia:** infootsing, e-kirja kirjutamine; turvalisus.

**Uurimistöö:** uurimuse eesmärk, hüpotees, uurimistulemus.

### Soovitavaid digimaterjale

#### Slaidiesitlus

Tiina Tsõtsin, Evelin Sökk, Helen Parik 2009. Mehis Heinsaar. Kirjandusraali töö. –

<http://heinsaar.weebly.com/>

#### Audio

Litter. ERRI arhiiv. Kirjanik Mehis Heinsaar räägib oma lapsepõlvest, fantaasiamängudest ja -lugudest. –

<http://arhiiv.err.ee/vaata/litter-litter-mehis-heinsaar>

#### Tekst

Andrus Org 2007. Lammasnimene, liblikmees ja karunaine: maagilisest realismist eesti kirjanduse näitel. – Keel ja Kirjandus nr 7.

#### Magistritöö

Maria Mandri 2015. Ilukirjandusliku proosastiili käsitlemise võimalusi gümnaasiumi kirjandusõpetuses.

Allalaetav PDF. – <http://dspace.ut.ee/handle/10062/48560>

Maria-Silvia Kaarep 2015. Helilised kujundid 21. sajandi eesti maagilis-realistlikus lühiproosas. –

[http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/48776/Maria-Silvia%20Kaarep\\_BA.pdf](http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/48776/Maria-Silvia%20Kaarep_BA.pdf)

11. **ÕPPESISU.** Tekstikeskne vaatenurk kirjandusele. Kirjandusteose kompositsioon. Sissejuhatus, teema arendus, haripunkt, pööre ja lahendus. Teose algus ja lõpp, raamjutustus. Lugu ja jutustamine. Süžee ja faabula. Tegelase kujutamine. Detail ja motiiv. Lugejakeskne vaatenurk kirjandusele. Kirjandusteose ja lugeja suhe: samastuv ja etteaimav lugeja. Tekstisisesed lüngad ja lugeja kujutlusvõime. Lugeja ootused. Lugemismuljed. Lugeja mõjutamine: stereotüübid, arhetüübid.

Indrek Hargla novell „Apteeker Melchior ja katustel tantsija“ vm. (2 tundi)

**Põhimõisted:** narratiiv: lugu (aeg, tegevuskoht, sündmused, tegelased), tekst, jutustamine (raamjutustus); süžee, faabula, kompositsioon, detail, motiiv, ellips, stereotüüp, arhetüüp

### Õppetegevusi ja metoodilisi soovitusi

Õppetegevuse käigus õpilane

- teeb õpetaja esitluse või samasisulise artikli põhjal kokkuvõtte õudusfiktsiooni narratiivsetest



tehnikatest;

- loeb novelli süvenenult läbi;
- arutleb faabula ja süžee vaheliste seoste üle, koostab faabula, süžee ja tegevusliinide analüüsi;
- leiab õudusloo struktuurile iseloomulikke võtteid, nt vihjeid salapärasele sündmustele, miljöö ja tegevuspaikade kujutamist, surma isikustamist, armastuse ja surma, hea ja kurja vastandumist, tegelase lõhestumise kujutamist;
- leiab novellist pausid;
- analüüsib õudusjutu lugemisprotsessile iseloomulikke: lugeja samastumist ja etteaimavat lugemist, iseennast kui lugejat;
- kirjutab üksi või rühmas internetipõhiseid ühistöövahendeid kasutades omaloomingulise ulme- või õudusloo.

### Lõiming

**Kunstiained:** loomingu väärtustamine, loovõimete, mõtte- ja tundemaailma arendamise kaudu oma identiteedi ja isikupärase maailmapildi loomine; kunstilise kujundi mõistmine.

**Sotsiaalsained:** ühiskonnaelus ja inimsuhetes orienteerumine, väärtushoiakute kujunemine ja kõlblusküsimustega tegelemine.

**Loodusained:** loodusdetailid linnapildis.

**Eesti keel:** süvalugemine, keelelise suhtluse oskuste ja vilumuste arendamine, mõtete, tunnete väljendamine, kuuldu, loetu analüüs, sõnavaratöö, teabe hankimine ja üldistamine, jutustava teksti kirjutamine.

**Infotehnoloogia:** veebipõhiste vahendite kasutamine, vastuse vormistamine; turvalisus.

### Soovitavaid digimaterjale

#### Veebileht

Apteeker Melchior. Exitfilm OÜ. – <http://www.melchiorfilm.eu/est.html>

Urmas Vadi ja Indrek Hargla. Kirjandusraali töö. – <http://vadihargla.weebly.com/>

#### Audio

Quo vadis? Indrek Harglaga räägib Markus Järvi. ERR 2014. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/quo-vadis-indrek-hargla>

#### Audiovideo

Loetud read. Indrek Hargla „Apteeker Melchior ja timuka tütar“. ERR 2012. –

<https://arhiiv.err.ee/vaata/loetud-read-i-hargla-apteeker-melchior-ja-timuka-tutar/similar-43842>;

<http://read.err.ee/eesti/f4b06e07-d94a-4bf5-b74d-a2f791dc8f51>

#### Tekst

Andrus Org 2008. Õudusfiktsiooni narratiivsed tehnikad. Keel ja Kirjandus nr 6. (Digarist allalaetav)

Tallinna keskaegsed kaupmehed oskasid pidutseda. Imeline Ajalugu 2012 nr 12 –

<http://www.imelineajalugu.ee/default.aspx?PublicationId=cce2913c-5281-43c6-91b1-56ae831e858d>

#### Bakalaureusetöö

Laura Mägi 2011. Lapsetapu ja libahundi motiivid eesti õuduskirjanduses. –

[http://www.ut.ee/folk/library/BA\\_Magi.pdf](http://www.ut.ee/folk/library/BA_Magi.pdf)

Katrina Saar 2015. Õudusmotiivid Friedebert Tuglase novellides. –

[http://dSPACE.ut.ee/bitstream/handle/10062/48773/Katrina%20Saar\\_BA.pdf](http://dSPACE.ut.ee/bitstream/handle/10062/48773/Katrina%20Saar_BA.pdf)

12. **ÕPPESISU.** Tekstikeskne vaatenurk kirjandusele. Karakter ja tüüp. Tegelase suhe iseendaga, teiste tegelastega ning teda ümbritseva maailmaga. Teema, detail, motiiv, sümbol. Kirjandusteose kompositsioon. Alltekst kui varjatud tähenduskiht.

**Kätlin Kaldmaa novell „Lugu Einhver Ekkineinsdottiri häälest“ vm, muinasjutt punastest kingadest. (2 tundi)**

**Põhimõisted:** narratiiv: lugu (aeg, tegevuskoht, sündmused (muinasjutulisus), tegelased: karakter ja tüüp ehk tüüptegelane, karakteriloojika, muutuv ja muutumatu tegelane), tekst, jutustamine (vaatepunkt); psüühhoanalüüs: alateadvus ehk teadvustamatus, tungid, vajadused, kompleksid; arhetüüp, arhitekt, arhetüüpsed sümbolid, kujud, hingeseisundid

**Õppetegevusi ja metoodilisi soovitusi**

Õppetegevuse käigus õpilane

- loeb novelli süvenenult läbi;
- analüüsib peategelast, otsustab ja põhjendab, kas tegelane on muutuv või muutumatu, karakter või tüüp;
- arutleb tüüpilise ja ebatüüpilise, mõistetava ja mittemõistetava teemadel;
- kirjutab väljamõeldud tegelasele kirja loo peategelase kohta, milles iseloomustab tegelast, arutleb tema erilise üle, väljendab oma väärtushinnanguid ja neist tulenevaid arvamusi, põhjendab neid;
- leiab loost detaile ja motiive, mis seostuvad muinasjuttudega, arutleb nende mõju üle loos;
- leiab tekstist huvitavaid tsitaate, tõlgendab neid;
- loeb läbi H. Chr. Anderseni muinasjutu „Punased kingad“;
- kirjutab muinasjutu ja novelli võrdleva analüüsi (süžee areng, motiivid, tegelased, sümbolid).

**Lõiming**

**Kunstiained:** loomingu väärtustamine, loovvõimete, mõtte- ja tundemaailma arendamise kaudu oma identiteedi ja isikupärase maailmapildi loomine; kunstilise kujundi mõistmine.

**Loodusained:** loodusdetailid tegevuskoha ja tegevuse kujutamisel.

**Sotsiaalsained:** ühiskonnaelus ja inimsuhetes orienteerumine, väärtushoiakute kujunemine ja kõlblusküsimustega tegelemine.

**Eesti keel:** süvalugemine, teksti tõlgendamine ja analüüs, sõnavaratöö, e-kirja ja võrdleva analüüsi kirjutamine.

**Soovitavaid digimaterjale**

**Audio**

Keelesaade. Kätlin Kaldmaa. ERRi arhiiv. Eesti keelest, eestikeelsest luulest, eestikeelsest kirjandusest ja eesti keelde tõlkimisest. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/keesaade-katlin-kaldmaa>

**Audiovideo**

Kätlin Kaldmaa loeb katkendi Madeleine Thieni teosest „Koerad välisservas“. –

<http://read.err.ee/tolketeosed/223fc7c9-afb5-420b-bb59-1483b61e5dd3>

**Tekst**

Kätlin Kaldmaa. Metsik sõna. Prima Vista. - <http://kirjandusfestival.tartu.ee/katlin-kaldmaa>

Naiseksolemise maagiline realism. Intrvjuu Kätlin Kaldmaaga. Mürileht 2015. –

<http://www.muurileht.ee/naiseksolemise-maagiline-realism-intervjuu-katlin-kaldmaaga/>

13. **ÕPPESISU. Autorikeskne vaatenurk kirjandusele. Friedebert Tuglas. Autori ja teose seosed, elu- ja loominguolulisus. Autori maailmavaade, selle kujunemine konkreetseis ühiskondlikes oludes ja avaldumine tema teostes. Autori koht ajastus, rahvuskirjanduses. Tuglase novelliauhind, Underi ja**

**Tuglase kirjanduskeskus, Tuglase novellipreemia, Soome Tuglase selts.**  
**Tekstikeskne vaatenurk kirjandusele. Tegelase suhe iseenda, teiste tegelastega ning teda ümbritseva maailmaga. Kirjandusteose kompositsioon. Looduskirjeldus. Põhiidee. Teose stiil.**  
**Lugejakeskne vaatenurk kirjandusele. Lugeja kujutlusvõime.**  
**Friedebert Tuglase novell „Suveöö armastus“ vm. (3 tundi)**

**Põhimõisted:** filmi lühitutvustus ehk sünopsis, fotojutustus; reisikiri, uusromantiline klassikaline novell, marginaal

### Õppetegevusi ja metoodilisi soovitusi

Õppetegevuse käigus õpilane

- loeb novelli läbi;
- tutvub kirjaniku elu- ja loomingulooga ja teeb selle põhjal kokkuvõtte;
- arutleb kirjaniku elu ja loomingu vaheliste seoste üle, Tuglase loominguga ja neis väljenduvate aja-, kultuuri- ja elulooliste seoste üle;
- analüüsib ja jälgendab autori stiili;
- leiab seoseid looduskirjelduste ja tegelase kujutamise vahel;
- iseloomustab tegelast sündmustiku ja dialoogide põhjal;
- leiab teose juhtmõtte;
- leiab novelli tunnuseid ja arutleb novelli lõpu üle;
- kirjutab novelli põhjal sünopsise või koostab fotojutustuse;
- otsib Digarist või artiklite andmebaasist Tuglase loominguga kohta kirjanduskriitilisi artikleid, leiab kolme autori kolm huvitavat ütlust ja kirjutab tsitaadid koos allikaviitega veebitahvlile, põhjendab oma valikut;
- loeb läbi meediateksti ajakirja Looming ajaloost ja vormistab selle põhjal ülevaatliku tabeli või 50-sõnalise ülevaate;
- otsib teavet Underi ja Tuglase kirjanduskeskuse, Tuglase novellipreemia ja Soome Tuglase seltsi kohta;
- loeb läbi mõne lühikese armastusest kirjutatud teksti, nt Hando Runneli esse „Armastus“;
- seletab mõistete huumor, ironia, satiir ja sarkasm tähendust;
- seletab, missuguses võtmes on armastusest kirjutatud Runnel, põhjendab oma arvamust;
- arutleb armastuse olemuse ja väljenduse üle eri tekstides, leiab sarnasusi ja erinevusi;
- kirjutab ühistööna teksti loo ühe võtmesituatsiooni põhjal, annab sellele stseenist/olukorrast/karakterist vms lähtuva kuju;
- kannab teksti ette või esitleb seda muul moel.

### Lõiming

**Kunstiained:** loominguga väärtustamine, loovvõimete, mõtte- ja tundemaailma arendamise kaudu oma identiteedi ja isikupärase maailmapildi loomine; kunstilise kujundi, autoripositsiooni ja sõnumi mõistmine

**Sotsiaalained:** ühiskonnaelus ja inimsuhetes orienteerumine, väärtushoiakute kujunemine ja kõlblusküsimustega tegelemine.

**Loodusained:** loodusdetailide ja tegelase kujutamine, looduskirjeldus, kujundlikkus.

**Eesti keel:** keelelise suhtluse oskuste ja vilumuste arendamine, mõtete, tunnete väljendamine, kuuldu, loetu analüüs, teabe hankimine ja üldistamine, stiili analüüs ja jälgendamine, loovtöö kirjutamine.

**Infotehnoloogia:** infootsing, vastuse vormistamine, e-kirja ja manuse saatmine, veebipõhiste vahendite

kasutamine; turvalisus.

### **Soovitatavaid digimaterjale**

#### **Veebileht**

Kreutzwaldi sajand. Eesti kultuurilooline veeb. – <http://kreutzwald.kirmus.ee/>

Eesti Kirjanike Muuseumide Ühing. – <http://www.kirjanikemuuseumid.ee/>

Underi ja Tuglase kirjanduskeskus. – <http://utkk.ee/index.php/et/>

Tuglase novelliauhinna laureaadid. – <http://utkk.ee/muuseum/novelliauhind.html>

#### **Õppematerjal**

Fotoromaanid. Koolielu. – <http://koolielu.ee/waramu/view/1-92705043e0cea5a98deaad79c136f38da8aa0314>

#### **Audio**

Kirjanduse tähestik. Friedebert Tuglas. ERR 2010. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/kirjanduse-tahestik-kirjanduse-tahestik-friedebert-tuglas> (alates 04:55)

#### **Audiovideo**

Tuglase elu. Lavastus Friedebert Tuglase elust. Katkendeid Elo ja Friedebert Tuglase päevikutest ja kirjadest esitavad näitlejad Tiia Kriisa ja Andres Ild. ERR 1986. – <http://arhiiv.err.ee/vaata/tuglase-elu-tuglase-elu>

Popi ja Huhuu. Friedebert Tuglase novellil põhineva Eesti Draamateatri lavastuse televersioon. ERR 2003. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/pop-i-ja-huhuu>

Sina, Tuglas. Essee Friedebert Tuglasest ja teistest eesti kirjanikest esitab Lavakunstkooli XVIII lend. ERR 2012. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/sina-tuglas>

#### **Tekst**

Veidemann, Rein 2013. 90 aastat eesti kirjanduse parlamenti. Postimees 27.04.2013 – <http://arvamus.postimees.ee/1216830/rein-veidemann-90-a-eesti-kirjanduse-parlamenti>